

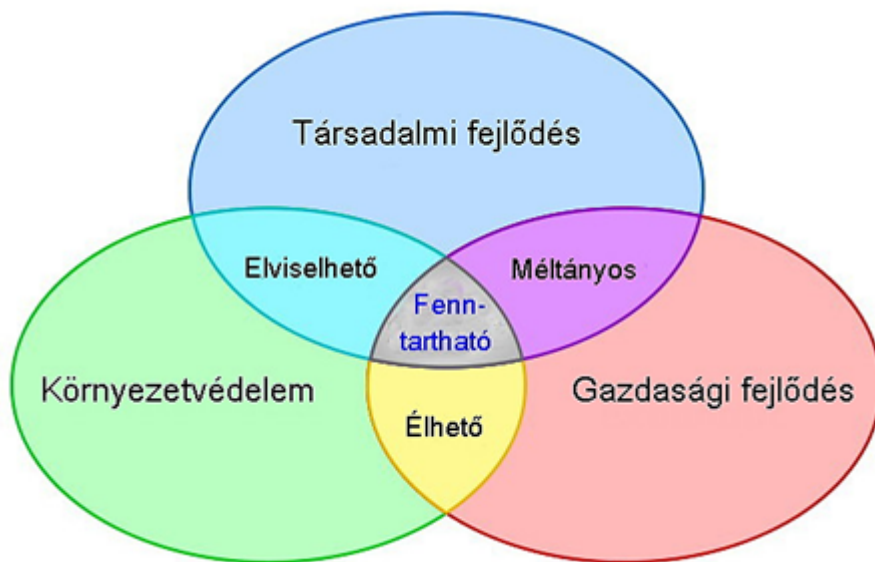
2.5. Fenntarthatóság fogalma, alapvető célkitűzései

A fenntarthatóság fogalma egy tevékenység vagy intézményi működés olyan módját jelenti, amely lehetővé teszi a szóban forgó gyakorlat korlátlan ideig (legalábbis történelmi időskálán tekintve akármeddig) történő folytatását.

Nem megmaradva ennél a talán túlfűtött általános megfogalmazásnál, jó, ha figyelmünket a szó leggyakoribb, már-már szállóige- vagy közhelyszerűen ismételt összetételére, a „fenntartható fejlődés” kifejezésre fordítjuk, majd ennek kritikáit szűrmentén érintve a „fenntartható megélhetés” fogalmi felhőjének kulcsjelentése mellett tesszük le a voksot.

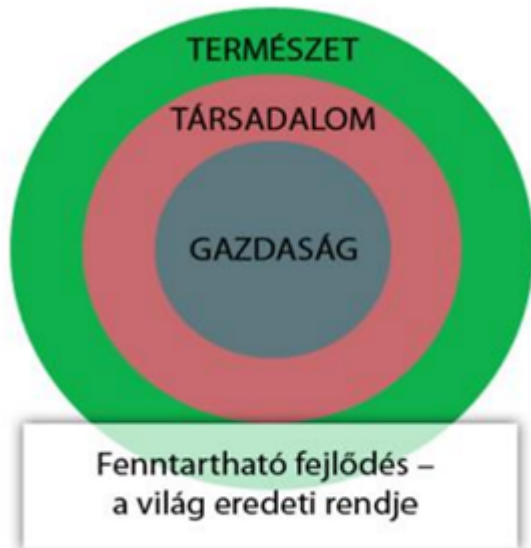
„A fenntartható fejlődést a Környezet és Fejlődés Világbizottságának 1987. évi, „Közös jövőnk” című Brundtland-jelentésében a következőképpen fogalmazták meg: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.” A gazdasági fejlődésnek a társadalmi és környezeti egyensúly védelmével való összeegyeztetésére irányul.”(<https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/glossary/sustainable-development.html>)

Az egyik kulcsprobléma, amely a kritikák egyik első sarokpontja kezdettől fogva, hogy a „fejlődés” kifejezés kulturális-gazdasági alapgondolkodásunkban nyíltan vagy burkoltan feltételezi a reálgazdaság növekedését, amelyet véges erőforrások (adott méretű bolygó) mellett nyilvánvalóan lehetetlen akármeddig folytatni, a jelen gazdasági rendszerben azonban még mindig rendkívül nehezen kerülhető el, mint cél. Nem vitatva azokat az előremutató, a globális problematika komplexitását helyesen felismerő vonásokat, amelyekkel az ENSZ fenntartható fejlődési célkitűzéseit összeállították, észre kell vennünk, hogy a gazdasági növekedés problémás alapkövetelményétől nem sikerült elszakadni ezek összeállításakor, amint az az ENSZ hivatalos témaismertetésében meg is jelenik: „A fenntartható fejlődéshez és ezáltal az egyének és a társadalmak jólétének eléréséhez három központi és egymással összefüggő elem – a gazdasági növekedés, a társadalmi integráció és a környezetvédelem – összehangolására van szükség.” (https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html)

4. ábra. A fenntarthatóság „három pillérének” halmazábrázolása. Meghaladott szemléletet tükröz.

Jól mutatja a paradigmaváltó merészség hiányát az a széles körben elterjedt ábrázolás is a fenntarthatóság „három pilléréről”, amely a gazdasági rendszert, ha nem is mindenek fölé rendelt, de legalábbis a társadalmi, sőt természeti rendszerekkel egyenrangú entitásként kezeli (4. ábra). Hamar megjelent ennek kritikája, jött az egymásba ágyazottság szemlélethelyesebb modellje (5. ábra), mely elismeri e rendszerek hierarchiáját. Kérdés azonban, hogy ez a szemléletváltás a kívánt komolyságban át tudott-e szivárogni a döntéshozói gondolkodásba. Mindenképpen érdemes odafigyelni, hogy a kifejezés használói olyan paradigmából teszik-e ezt, amely a hagyományos értelemben vett gazdasági növekedést elsődleges prioritásként tekinti, vagy olyanból, amely hajlandó azt gondolkodásában ténylegesen alárendelni a felettes rendszerekből (társadalom, bio-geoszféra) származó korlátoknak.

5. ábra. A fenntarthatóság három területének mai modellje

Egy további probléma a fenntarthatóság szó közkeletű használatával kapcsolatban:

„A fenntarthatóság, a fenntartható fejlődés nagyon divatos, sokszor használt, részben le is járatott fogalom. A lényege mindenképpen olyan fejlődési pályára való törekvés, amelyik tartósan követhető, azaz amely mentén haladva a fejlődés során nem éljük fel a későbbi létezmódok tartalékait és lehetőségeit. A fenntarthatóság értelmezésével kapcsolatos legfőbb probléma, hogy igen elterjedt a kifejezés olyan használata, amikor a döntéshozók, egyszerűen az általuk kijelölt pálya tartós követésének a biztosítását, az ennek útjában álló akadályok elhárítását, félresöprését próbálják fenntartható fejlődésnek nevezni. Így születik meg – itthon és külföldön – a „fenntartható növekedés”, vagy a „fenntartható mobilitás” kifejezés, amelyek mögötti tartalomnak kevés köze van a fenntarthatóság eredeti fogalmához. A fenntarthatóság követelménye ugyanis, éppen ellenkezőleg, azt hivatott kifejezni, hogy a célok nem választhatók meg egy-egy dimenzióban, ágazatban szabadon, hanem azoknak bonyolult rendszerösszefüggések következtében tiszteletben kell tartaniuk bizonyos korlátokat.” – írja Fleischer Tamás A fenntarthatóság fogalmáról c. esszéje bevezetőjében (http://real.mtak.hu/18404/1/fleischer_1-a-fenntarthatosag-fogalmarol_nke-2014.pdf), amivel jól összefoglalja azt a tisztázatlanságot, amelyet korunknak ez a kulcsfogalma hordoz magában.

Mind a fenntarthatóság, mind a fejlődés szavak fogalmi jelentése körül problémák adódnak (<https://mek.oszk.hu/15500/15563/15563.pdf>), jóllehet, az alapjelentés mindenki számára világos: „úgy kell ma élnünk, hogy holnap is élhessünk”. Hogy a hétköznapi gyakorlat aprópénzére (vagy a döntéshozói stratégiai gondolkodás „bankóira”) ez miképpen váltható – nos az nem egyéb, mint tanítványaink életének homlokterében a legnagyobb betűkkel felírt kérdés (pontosabban kérdésrendszer) maga.

Fleischer Tamás és mások is elemzik a fenntartható fejlődés, illetve a fenntarthatóság fogalmainak

ellentmondásosságát vagy legalábbis tisztázatlanságát. Érdemes elolvasni Wolfgang Sachs Miféle fenntarthatóság? c. rövid esszéjét (<https://mek.oszk.hu/09500/09580/09580.pdf> – 35. oldal – a kötet többi írása is igen érdemi mondanivalóval bír a témakör vonatkozásában.), ahol a fogalomkör kortárs felfogásának három alaptípusát különíti el, és az általa *verseny-szemléletnek* és *úrhajós-szemléletnek* nevezett felfogásokkal szemben, az *otthon-szemlélet* mellett tör lándzsát, melyben a gazdasági növekedés már nem cél, vagy ha mégis, többedrangú szempont csupán a *fenntartható megélhetés* egyéb szempontjai mellett. „Fenntartható megélhetést teremteni annyi, mint létrehozni egy decentralizált, és nem a felhalmozásra törekvő társadalmat.” Saját szemléletformálásunk szempontjából is igen hasznos, ha alaposan végigtanulmányozzuk ezeket az elemzéseket, tanítványainktól ez azonban természetesen nem várható.

További ajánlott irodalom:

Gyulai Iván (<https://mek.oszk.hu/15500/15563/15563.pdf>)

<https://eionet.kormany.hu/a-fenntarthato-fejlodes-fogalma>

<https://youtu.be/Tj18tjCKChM>